

Základní informace o Inspekci práce v ČR

Datum publikace: 03.01.2007

Zdroj: VÚBP

1. Postavení orgánů inspekce práce

Orgány Inspekce práce jsou:

- Státní úřad inspekce práce (dále jen "úřad")
- Oblastní inspektoráty práce (dále jen "inspektorát").

Postavení orgánů inspekce práce jako kontrolních orgánů na úseku ochrany pracovních vztahů, pracovních podmínek a bezpečnosti práce, působnost a příslušnost orgánů inspekce, práva a povinnosti při kontrole a sankce za porušení stanovených povinností upravuje [zákon č. 251/2005 Sb., o inspekci práce](#), ve znění pozdějších předpisů.

Kontroly dodržování pracovněprávních předpisů u zaměstnavatelů už od 1. 7. 2005 nespádají výlučně do kompetence úřadů práce, jako tomu bylo od roku 1991. Pokud je občan přesvědčen, že zaměstnavatel porušuje pracovněprávní předpisy, může se obracet také na Státní úřad inspekce práce a jemu podřízené oblastní inspektoráty práce.

2. Rozdělení kompetencí mezi oblastní inspektoráty práce a úřady práce

Novým zákonem o inspekci práce přešla kontrola dodržování pracovněprávních předpisů z úřadů práce na inspektoráty práce.

- **Úřady práce** kontrolují dodržování zákona o zaměstnanosti (zák. č. 435/2004 Sb.) a zákona o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele (zák. č. 118/2000 Sb.). Zabývají se nelegálním zaměstnáváním, diskriminací zájemců o zaměstnání z jakýchkoliv důvodů, tzv. „švarcsystémem“, zprostředkováním zaměstnání a kontrolou dodržování dalších povinností zaměstnavatelů vyplývajících jim z těchto zákonů. Jednoduše řečeno - úřady práce se zabývají vztahy, které předcházejí pracovnímu poměru, a nelegálním zaměstnáváním, zatímco oblastní inspektoráty práce se zabývají porušováním povinností vyplývajících z pracovního poměru.
- **Oblastní inspektoráty práce** kontrolují dodržování právních předpisů mimo jiné v oblastech uzavírání, změn a ukončování pracovního poměru, pracovní doby, doby odpočinku, dovolené, překážek v práci, mzdy nebo platu, náhrady mzdy nebo platu, náhrady cestovních výdajů, zaměstnávání žen a mladistvých, dodržování kolektivních smluv a vnitřních předpisů a samozřejmě nadále i v oblasti bezpečnosti práce včetně předpisů o bezpečnosti provozu vyhrazených technických zařízení. V jejich kompetenci je nově také kontrola dodržování právních předpisů upravujících povolenou činnost dětí a dodržování zákazu dětské práce.

Při zjištěném porušení právních předpisů jsou tyto orgány oprávněny uložit zaměstnavatelům opatření k odstranění zjištěných nedostatků, kontrolovat plnění těchto opatření, popřípadě uložit pokutu, a to za podmínek a v takové výši, jaké stanoví výše uvedené zákony. Státní úřad inspekce práce ani Úřady práce ale nejsou oprávněny vymáhat individuální nároky

konkrétního zaměstnance (např. peněžní plnění) - toho se mohou zaměstnanci domáhat (v souladu s ustanovením § 207 zákoníku práce) pouze soudní cestou.

3. Předmět a rozsah kontroly orgánů Inspekce práce (§ 3 zák. 251/2005 Sb.):

Orgány Inspekce práce kontrolují u dozorované osoby (zaměstnavatel) dodržování povinností vyplývajících z:

- právních předpisů, z nichž vznikají zaměstnancům, příslušnému odborovému orgánu nebo radě zaměstnanců nebo zástupci pro oblast BOZP práva nebo povinnosti v pracovněprávních vztazích, včetně právních předpisů o odměňování zaměstnanců, náhradě mzdy nebo platu a náhradě výdajů zaměstnancům s výjimkou právních předpisů o zaměstnanosti a právních předpisů o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatelů, (to budou nadále kontrolovat úřady práce),
- právních předpisů stanovících pracovní dobu a dobu odpočinku,
- právních předpisů k zajištění bezpečnosti práce,
- právních předpisů k zajištění bezpečnosti provozu technických zařízení se zvýšenou mírou ohrožení života a zdraví a právních předpisů o bezpečnosti provozu vyhrazených technických zařízení,
- právních předpisů o zaměstnávání zaměstnankyň, mladistvých zaměstnanců (do 18 let věku), zaměstnanců pečujících o děti, jakož i zaměstnanců, kteří prokázali, že převážně sami dlouhodobě pečují o převážně nebo úplně bezmocnou osobu,
- právních předpisů upravujících výkon umělecké, kulturní, sportovní a reklamní činnosti dětmi (*Pozn.: Práce fyzických osob do 15 let věku, nebo do dokončení povinné školní docházky je zakázána. Povolení k této činnosti vydávají úřady práce podle zákona o zaměstnanosti.*)

Úřad a inspektoráty rovněž kontrolují dodržování:

- kolektivních smluv v částech, ve kterých jsou upraveny individuální pracovněprávní nároky zaměstnanců vyplývající z právních předpisů (*Poznámka: nároky zaměstnanců mohou být rozšířené nad zákonné rámce, nikoliv omezující, nebo menší, než jsou uvedeny v pracovněprávních předpisech. Nelze např. stanovit kratší dovolenou než 4 týdny, ale lze, např. v kolektivní smlouvě sjednat dovolenou pro všechny zaměstnance o 2 týdny delší. U zaměstnavatelů, kde nepůsobí odborová organizace nebo nedojde k uzavření kolektivní smlouvy, mohou být upraveny nároky zaměstnanců ve vnitřním předpise zaměstnavatele. Tento předpis může i řešit zvýšené nároky na odstupné, vyšší náhrady mezd při překážkách v práci a jejich délku. V případě, že kolektivní smlouva uzavřena je, má přednost před vnitřním předpisem.*)
- vnitřních předpisů vydaných podle zákona o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a průměrném výdělku, zákona o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích (*Pozn.: Mzda zaměstnance nesmí být nižší než minimální mzda. Sjednává se v pracovní nebo jiné smlouvě. Zaměstnavatel, který má vydaný vnitřní mzdový předpis, musí přihlédnout k zákonu o mzdě a může si stanovit vlastní tarify měsíční nebo hodinové.*)
- zákona o cestovních náhradách č. 119/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jestliže zakládají nároky zaměstnanců (*Pozn.: Nad rámec zákona lze sjednat vyšší stravného nebo např. kapesné.*)

4. Státní úřad inspekce práce (§ 4 zák. 251/2005 Sb.):

- Na základě vyžádání poskytuje nezbytné informace z výkonu kontroly jiným správním úřadům, v jejichž působnosti je dozor, popřípadě kontrolní činnost na úseku bezpečného a zdraví neohrožujícího pracovního prostředí nebo pracovních podmínek.
- Úřad, právě tak jako inspektoráty poskytuje základní informace a poradenství týkající se ochrany pracovních vztahů a pracovních podmínek.
- Na základě podkladů inspektorátů:
 - zpracovává roční souhrnnou zprávu o výsledcích kontrolních akcí, kterou předkládá ministerstvu a informuje o jejím obsahu vyšší odborové orgány a organizace zaměstnavatelů,
 - spolupracuje na programech osvěty o ochraně pracovních vztahů a pracovních podmínek zajišťovaných jinými správními úřady, vyššími odborovými orgány nebo organizacemi zaměstnavatelů.
- Úřad vede a zajišťuje provoz informačního systému o pracovních úrazech v souladu s § 105 Zákoníku práce, který slouží pro potřebu úřadu a ministerstva. Údaje z tohoto systému se poskytují např. České správě sociálního zabezpečení či jiným orgánům v případech stanovených zvláštními zákony, např. podle zákona o státní statistické službě. *(Pozn.: Vychází při tom z údajů inspektorátů, kterým zaměstnavatelé musí povinně zasílat Záznamy o úrazech na předepsaných tiskopisech (viz nařízení vlády č. 494/2001 Sb. ve znení pozdějších předpisů).*

Působnost úřadu a inspektorátů se vztahuje na (§ 6 zák. 251/2005 Sb.):

- zaměstnavatele a na jejich zaměstnance, na právnické osoby, u kterých jsou vykonávány veřejné funkce, a na fyzické osoby vykonávající veřejné funkce,
- fyzické osoby, které jsou zaměstnavateli a samy též pracují,
- fyzické nebo právnické osoby podnikající podle zvláštního právního předpisu (a nikoho nezaměstnávají), například OSVČ podle živnostenského zákona,
- spolupracujícího manžela nebo dítě osoby samostatně výdělečně činné,
- **fyzickou nebo právnickou osobu, která je zadavatelem stavby (stavebník) nebo jejím zhotovitelem, popřípadě se na zhotovení stavby podílí, a na koordinátora bezpečnosti a ochrany zdraví při práci na staveništi,**
- vysílající a přijímající organizace a dobrovolníky při výkonu dobrovolnické služby (podle zák. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě),
- právnické osoby, které vykonávají činnost školy nebo školského zařízení, další právnické osoby nebo fyzické osoby, u nichž se uskutečňuje praktické vyučování žáků středních škol, odborných učilišť nebo vyšších odborných škol,
- věznice, právnické nebo fyzické osoby zaměstnávající odsouzené a na odsouzené (podle zák. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody),
- právnické a fyzické osoby, u kterých je prováděn výkon umělecké, kulturní, sportovní a reklamní činnosti dětmi *(Pozn. Povolení k tomuto výkonu dávají úřady práce, práce dětí do 15 let je zakázaná).*

Místní příslušnost inspektorátu k výkonu kontroly se řídí místem činnosti kontrolované osoby a u organizační složky státu jejím sídlem; ve správním řízení se řídí místní příslušnost správním řádem. Úřad může v jednotlivých případech hodných zvláštního zřetele, zejména z důvodu podjatosti, písemně pověřit provedením kontroly jiný než místně příslušný inspektorát.

Úřad je oprávněn v jednotlivých případech hodných zvláštního zřetele, zejména z důvodu podjatosti, si písemně vyhradit provedení kontroly, kterou je jinak oprávněn provést místně příslušný inspektorát. [Kontaktní informace na orgány inspekce práce zde](#)

Výjimky z kontroly

V zařízeních ozbrojených sil a bezpečnostních sborů v působnosti Ministerstva obrany, Ministerstva vnitra, Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva financí, v zařízeních Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace a Národního bezpečnostního úřadu, jakož i v objektech, s nimiž je příslušné hospodařit Ministerstvo vnitra, kde by kontrolou mohlo dojít k ohrožení utajovaných skutečností, může být kontrola provedena jen se souhlasem příslušného ministerstva a v zařízeních Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace a Národního bezpečnostního úřadu jen se souhlasem jejich ředitele. Nebude-li souhlas podle věty první udělen, zajistí ten, kdo odmítl souhlas udělit, provedení kontroly ve své působnosti a podá do 60 pracovních dnů ode dne odmítnutí udělení souhlasu písemnou zprávu o výsledku provedené kontroly orgánu inspekce práce, který o souhlas požádal.

V právních vztazích zaměstnanců vykonávajících ve správních úřadech státní správu jako službu, kterou Česká republika poskytuje veřejnosti, upravených služebním zákonem, mohou úřad a inspektoráty kontrolovat jen věci týkající se doby výkonu státní služby a přestávek ve státní službě, služební pohotovosti, státní služby přesčas a v noční době a bezpečnosti při výkonu státní služby.

Působnost úřadu a inspektorátů se nevztahuje na:

- vojáky v činné službě povoláné na vojenská cvičení podle zákona o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze,
- vojáky z povolání,
- fyzické osoby vykonávající službu v bezpečnostních sborech,
- právnické nebo fyzické osoby oprávněné k podnikání, u nichž vykonává vrchní dozor orgán státní báňské správy,
- kontrolované osoby v rozsahu, ve kterém u nich vykonávají dozor orgány státního zdravotního dozoru, (podle zák. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví),
- kontrolované osoby v rozsahu, ve kterém u nich vykonává kontrolní činnost Státní úřad pro jadernou bezpečnost,
- kontrolované osoby v rozsahu, ve kterém u nich vykonávají dozor drážní správní úřady a Drážní inspekce,
- bezpečnost provozu určených technických zařízení v ozbrojených silách České republiky,
- činnost bezpečnostního sboru při služebním zákroku nebo zásahu podle zvláštních právních předpisů.

5. Práva a povinnosti inspektorů při kontrole

Inspektor je oprávněn (§ 7 zák. 251/2005 Sb.):

- Vykonávat kontrolu podle tohoto zákona, je-li při jejím zahájení přítomen člen statutárního orgánu kontrolované osoby, zástupce kontrolované osoby, zaměstnanec kontrolované osoby, spolupracující rodinný příslušník nebo jiná fyzická osoba, která vykonává nebo zabezpečuje činnost, která je předmětem činnosti kontrolované osoby; na místech, na kterých by mohlo dojít k bezprostřednímu ohrožení života nebo zdraví

inspektora, může být kontrola vykonána jen za doprovodu fyzické osoby pověřené k tomu kontrolovanou osobou.

- Vstupovat bezplatně do objektů, zařízení a výrobních prostorů kontrolovaných osob za účelem výkonu kontroly (prokazuje se průkazem inspektora).
- Požadovat na kontrolovaných osobách poskytnutí pravdivých a úplných informací o zjišťovaných a souvisejících skutečnostech.
- Při kontrole ověřovat totožnost fyzických osob výše uvedených podle občanského průkazu, cestovního pasu, popřípadě služebního průkazu státního zaměstnance.
- Požadovat na kontrolovaných osobách, aby v určených lhůtách předložily originální doklady, popřípadě tyto doklady úředně ověřené a další písemnosti, záznamy dat na paměťových médiích prostředků výpočetní techniky, jejich výpisy a zdrojové kódy programů, vzorky materiálů, látek nebo výrobků (dále jen „doklady“) potřebné ke kontrole.
- Pořizovat kopie části dokladů nebo výpisy z dokladů pro potřebu doložení neplnění nebo nedostatečného plnění povinností zjištěných při výkonu kontroly; za tím účelem použít technické prostředky na zhotovení fotodokumentace, obrazových nebo zvukových záznamů.
- V případech hodných zvláštního zřetele, popřípadě nebezpečí hrozícího z prodlení:

- a. zajišťovat doklady; jejich převzetí musí kontrolované osobě písemně potvrdit a ponechat jí kopie převzatých dokladů,
- b. odebírat k rozboru nezbytně nutné množství vzorků materiálů, látek nebo výrobků (dále jen „kontrolní vzorek“); jejich převzetí musí kontrolované osobě písemně potvrdit,
- c. nařizovat provedení měření, prohlídek, zkoušek nebo revizí.

- Dotazovat se zaměstnanců kontrolované osoby bez přítomnosti dalších fyzických osob, zástupce příslušného odborového orgánu nebo zástupce pro oblast BOZP na záležitosti související s vykonávanou kontrolou.
- Nařizovat zachování místa úrazového děje v původním stavu až do skončení šetření o pracovním úrazu nebo po dobu nezbytnou k zadokumentování místa úrazového děje.
- Vydat rozhodnutí o zákazu práce přesčas, práce v noci, používání objektů, pracovišť, výrobních, pracovních prostředků nebo zařízení, pracovních nebo technologických postupů, látek nebo materiálů, vykonávání prací nebo činností, které bezprostředně ohrožují bezpečnost zaměstnanců nebo dalších fyzických osob zdržujících se s vědomím kontrolované osoby v jejích prostorech, a to až do doby odstranění závady, s výjimkou pevných trakčních zařízení a trakčních vozidel na drahách a ve veřejné silniční dopravě, lodí a letadel, za tím účelem mohou nařídit, aby přítomné fyzické osoby ihned opustily prostory, ve kterých je bezprostředně ohrožena jejich bezpečnost.
- Ukládat kontrolované osobě opatření k odstranění nedostatků zjištěných při kontrole a určovat přiměřené lhůty k jejich odstranění a vyžadovat podání písemné zprávy o přijatých opatřeních; mohou rovněž navrhnout potřebná technická a jiná opatření k odstranění rizik.
- Ukládat fyzické osobě jménem orgánu inspekce práce pořádkovou pokutu za nesplnění povinností kontrolované osoby.
- Používat telekomunikační zařízení kontrolované osoby v případech, kdy je jejich použití nezbytné k výkonu kontroly.
- Seznamovat se s utajovanými skutečnostmi, prokáží-li se osvědčením pro příslušný stupeň utajení těchto skutečností.

Inspektor je povinen (§ 8 zák. 251/2005 Sb.):

- Prokázat se při výkonu kontroly svým průkazem inspektora, který je dokladem o pověření k výkonu kontroly. (Průkaz vydává Státní úřad inspekce práce v Opavě), informovat příslušný odborový orgán nebo radu zaměstnanců nebo zástupce pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci o zahájení kontroly, jestliže u kontrolované osoby působí.
- Chránit práva a právem chráněné zájmy kontrolované osoby.
- Zachovávat mlčenlivost o totožnosti toho, kdo podal podnět k provedení kontroly, zabezpečit řádnou ochranu pořízených kopií částí dokladů a jejich výpisů a zajištěných originálních dokladů proti ztrátě, zničení, poškození nebo zneužití.
- Vrátit neprodleně kontrolované osobě zajištěné doklady, pominou-li důvody jejich zajištění; o pořízení kopií částí dokladů a pořízených výpisech provést záznam do protokolu o provedené kontrole.
- Zjistit při kontrole skutečný stav a doložit kontrolní zjištění.
- Pořídit o výsledku kontroly dílčí protokol.
- Seznámit kontrolovanou osobu s obsahem protokolu a předat jí jeho stejnopis; Seznámení s protokolem potvrzuje kontrolovaná osoba podpisem protokolu. Odmítneli se kontrolovaná osoba seznámit s protokolem nebo seznámení s ním potvrdit, vyznačí se tyto skutečnosti v protokolu.
- Zachovávat mlčenlivost o osobních údajích vztahujících se k fyzickým osobám a o obchodním tajemství, o kterých se při výkonu kontroly dověděl.

6. Povinnosti kontrolované osoby při kontrole (§ 9 zák. 251/2005 Sb.):

- Kontrolovaná osoba je povinna vytvořit podmínky k výkonu kontroly, je povinna poskytnout součinnost odpovídající oprávněním inspektora. Fyzická osoba nemá povinnost poskytnout informace o zjišťovaných a souvisejících skutečnostech (podle § 7 odst. 1 písm. c), jestliže by způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým (§ 116 a § 117 občanského zákoníku).
- Kontrolovaná osoba je povinna v nezbytném rozsahu odpovídajícím povaze své činnosti a technickému vybavení poskytnout materiální a technické zabezpečení pro výkon kontroly.
- Oprávnění zaměstnanci, popřípadě zástupci kontrolované osoby jsou povinni na žádost inspektorů dostavit se v určeném termínu k projednání výsledků kontroly.